

نگاه

تدبیر امیرکبیر برای برون رفت مناطق آزاد ازوضع موجود

عبدالرسول خلیلی . کارشناس مناطق آّزاد

● راه‌های رفع عقب‌ماندگی اقتصادی ایران که میرزاتقی‌خان فراهانی؛ مشهور به امیرکبیر آن را به‌درستی تشخیص داده بود، یعنی (۱) انتقال علم و تکنولوژی از خارج، (۲) حمایت از تولیدات داخلی و (۳) اعمال محدودیت بر واردات کالاهای مصرفی، سه عامل اساسی به‌مثابه فرصت تاریخی، همواره پیش‌روی اقتصاد ایران و به‌ویژه اقتصاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور بوده است. تاسیس این مناطق که حسب تبصره‌های ۱۹ و ۲۰ قانون برنامه اول توسعه در سال۱۳۶۸ کلید خورد، در سال۱۳۷۲ ادر چنین روزهایی که مصادف با به‌شهادت‌رسیدن امیرکبیر در حمام فین کاشان است، با انتخاب اولین روسای هیات‌مدیره و مدیران عامل مناطق آزاد و سایر اعضای هیات‌مدیره‌های سازمان‌های مناطق به مرحله عمل درآمد. آرزوی امیر، برون‌رفت ایران از عقب‌ماندگی و سوءمدیریت بود؛ دوعاملی که مناطق آزاد همواره برای تاثیرگذاری بر اقتصاد ایران و حضور در بازارهای هدف منطقه‌ای و جهانی از آن در رنج و عذاب بوده‌اند. مدیران انتصابی منهای دوره اول در هیچ‌کدام از دوره‌ها چکیده فعالیت‌های اجرایی و تجربی برای توسعه فعالیت‌های مورد نیاز مناطق آزاد نبوده و بعضا به‌عنوان حیط‌خلوت دولت‌ها عمل می‌کردند و انتظارات ملی را در خدمت به اقتصاد کشور برآورده نمی‌کردند. تدقیق در راهکارهای امیرکبیر نشان می‌دهد که او در ابتدای کار، افراد شایسته را به کارهای دولتی گماشت و سپس به اصلاح وضع اقتصادی، اداری و فرهنگی کشور دست زد. او برای رسیدگی به میزان درآمد و هزینه کشور و اصلاح وضع اقتصادی حیاتی را برگزید. حقوق گزاف شاهزادگان و وابستگان به دربار را قطع یا بسیار کم کرد، جلو رشوه‌خواری‌ها را گرفت، برای هر ماموری به تناسب کارش حقوقی معین کرد و به حمایت از بازرگانان و تجارت داخلی و خارجی پرداخت. گروهی را برای آموختن صنایع به اروپا فرستاد. به حمایت از صنایع داخلی پرداخت و صنعتگران را به تولید فراورده‌های مورد نیاز کشور تشویق کرد. بر اثر حمایت از صنایع داخلی، کارخانه‌های کالسکه‌سازی، سماورسازی، شیشه‌سازی و سفالینه‌سازی تاسیس شد. بافت پارچه‌های مختلف ایریشمی، ماهوت و مخمل رواج یافت، به‌طوری‌که اطلس، مخمل، زری و شال‌های امیری کرمان، اصفهان، یزد و کاشان بازار شال‌های کشمیری و پارچه‌های خارجی را از رونق انداختند. کشاورزی را توسعه داد و کشت نیشکر را در خوزستان و مازندران، کشت زعفران را در خراسان و کشت پنبه را در ارومیه تشویق کرد. در تهران بازاری جدید (بازار امیر) و دو میدان بزرگ (سبزه‌میدان و توپخانه) ساخت و برای تامین آب پایتخت از کرج تا تهران نه‌ری بزرگ حفر کرد. برای ساختن پل و سد در خوزستان دستورهایی داد و گروهی را برای اجرای این دستورها به آن منطقه فرستاد. این راهبردها با نگاه متناسب با دیدگاه‌های امروزیین اقتصاد می‌تواند متناسب با بند ۱۱ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مبنی بر توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به‌منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تامین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج، اقتصاد مناطق آزاد و ویژه را به تحولی بزرگ در فرآیند علمی، فنی، تولیدی، خدماتی و رشد اقتصادی برساند. در این راستا صلاحیت مدیران انتصابی باید براساس اهداف و ماموریت‌های اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری شایسته باشد؛ همان که امیر برای اداره کارهای دولتی مورد توجه قرار می‌داد.

خبر

پیش‌بینی آژانس انرژی آمریکا:

نفت امسال ۵۷دلار و سال ۲۰۱۶ حدود ۷۵دلار

● ایرنا: آژانس انرژی آمریکا وابسته به دولت این کشور در یک ارزیابی ناگهانی اعلام کرد که قیمت هر بشکه نفت در سال جاری ۲۰۱۵، به‌طور میانگین به ۵۷دلار برای هر بشکه افزایش خواهد یافت و در سال ۲۰۱۶ هم به ۷۵دلار خواهد رسید. پایگاه اینترنتی العربیه با اعلام این‌ خبر افزود: ارزیابی‌های رسمی آمریکا حاکی از آن است که نوسانات قیمت نفت در سال ۲۰۱۵ بسیار شدید خواهد بود و از ۳۸دلار برای هر بشکه تا ۱۱۲دلار در ماه دسامبر، اختلاف قیمت خواهد داشت.

این آژانس اعلام کرد که تولید نفت آمریکا در ماه دسامبر، روزانه ۹/۲میلیون بشکه بود و با افزایش صدهزاربشکه‌ای، به روزانه ۹/۳میلیونبشکه خواهد رسید. سال آینده این میزان تا ۹/۵ میلیون بشکه در روز افزایش خواهد یافت، این میزان، دومین تولید بالا در تاریخ ایالاتمتحده است، بالاترین میزان تولید نفت آمریکا در سال ۱۹۷۰ بود که به ۹/۶میلیونبشکه در روز رسید. در پایان این گزارش آمده است، البته قیمت‌ها در سال ۲۰۱۶ به این‌ترتیب نخواهد بود و هرگال به ۷۲/۲دلار افزایش خواهد یافت.

اخیرا خبری ناخوشایند

در رسانه‌های جمعی منتشر

شد که انگیزه این نوشته را

فراهم آورد. متن خبر این بود:

«هفت‌میلیون بیکاره و علاف

در کشور داریم.» موضوع از

این قرار بود که معاون وزیر

کار، تعاون و رفاه اجتماعی

اشاره به وجود هفت‌میلیون

NEET در کشور کرده بود و

رسانه‌ها برای برگردان این واژه

به فارسی از کلمات «بیکاره و

علاف» استفاده کرده بودند.

خبر از دوجنبه تکان‌دهنده

بود؛ یکی از نظر حجم بالای

NEET در کشور و دوم

تعبیر غلط و ناراحت‌کننده

رسانه‌ها از این اصطلاح که

نشان‌دهنده عدم آشنایی

اصحاب رسانه و بالطبع عموم

جامعه با این مفهوم است

بنابراین این نوشته با انگیزه

روشن‌سازی مفهوم، اهمیت

آن از دیدگاه سیاستگذاران و بررسی اجمالی این

پدیده در ایران به رشته تحریر درآمده است. واژه

NEET اولین‌بار در سال ۱۹۹۹ رسماً در سطح

سیاسی بریتانیا مطرح شد. این واژه، اختصاری برای

عبارت «Not in Education, Employment or

Training» بود و اشاره به جوانانی در بازه سنی

۱۸-۱۶سال داشت که ترک زود هنگام تحصیل

داشته، در حال مهارت‌آموزی نبوده و در جایی نیز

شاغل نبودند. دولت بریتانیا آن هنگام در حال تغییر

سیاست‌های کمک‌هزینه بیکاری بود و قصد داشت

تا با مطالعه این گروه از جوانان و تخمین میزان

مشکلات و عواملی که موجب آسیب‌پذیری آنها

می‌شد، بتواند اقدامات سیاستی لازم برای مواجهه

با این پدیده اجتماعی را طراحی کند. دولت بریتانیا

مشاهده کرده بود ترک تحصیل زود هنگام در این

کشور افزایش یافته، الگوی گذار از مدرسه به

کار پیچیده و طولانی شده بنابراین به دنبال بررسی و

تبیین این تغییر و تحولات در جامعه بریتانیا بود. از نگاه

سیاستگذاران بریتانیایی، نوجوانان به دلیل حساسیت

بالای دوره نوجوانی از حیث تغییر و تحولات روحی-

جسمی و تطبیق اجتماعی (جامعه‌پذیری)، در سطح

آسیب‌پذیری بالا بوده و در صورت مشغول‌نبودن به

تحصیل یا کار، در معرض خطرات و ناهنجاری‌های

اجتماعی فراوان هستند. بالطبع چنین هدف‌گذاری‌ای

در بریتانیا می‌توانست تعبیری در رسانه‌های این کشور

(نظیر بی‌بی‌سی) از NEET به عنوان جوانان ناراحت

و سرکش، منزوی، تنبیل، دارای مشکلات روحی و

رفتاری... را به‌دنبال داشته باشد. هرند مطالعه‌ات

بعدی نشان داد چنین تعبیری کاملاً غلط و بیجاست

و غیبت NEET‌های بریتانیایی از نهادهای اصلی

یعنی نظام‌های آموزشی، مهارتی و اشتغال این کشور

معمولاً انتخاب شخصی آنها نیست. از این‌رو تعبایر

فوق تنها موجب انتقال مسوولیت از زمینه عمومی

جامعه (نشان‌دادن راه صحیح ورود جوانان به صحنه

واقعیّت‌های اجتماعی) به فرد و به‌عبارتی سلب

مسوولیت اجتماعی را فراهم می‌آورد.

پس از سال ۲۰۰۸ و همزمان با رکود اقتصادی،

واژه NEET جای خود را در اتحادیه اروپا و کشورهای

OECD باز کرد. رکود اقتصادی موجب شد نرخ

بیکاری جوانان به‌شدت افزایش یابد. جوانان به

مشاغل موقت یا پاره‌وقت و همچنین آموزش‌های

مکرر مهارتی روی آورده و الگوی گذار از مدرسه به

کار دچار تغییر اساسی‌ای شد. دسته‌بندی‌های سنتی

نظام آماری بازار کار دیگر پاسخگوی مسایل خاص

جوانان نبوده بنابراین دسته‌بندی جدیدی تحت

عنوان NEET به دسته‌بندی‌های سنتی جوانان یعنی

«فعال»، «غیرفعال» و «در حال تحصیل» افزوده شد.

منتها هرکشور برپایه نیاز خود NEET را تعریف کرد.

ژاین جوانان بیکار یا متاهل را در زمره NEET محسوب

نمی‌کند و سازمان بین‌المللی کار نیز در کنار NEET

شاخصی به عنوان NLFET تعریف کرده که مشمول

جوانان بیکار نمی‌شود. تفاوت‌هایی نیز در بازه سنی

موردتوجه در دسته‌بندی‌ها وجود دارد (جدول-۱).

لزوم و موانع دسته‌بندی جدید:

اصولاً در تنظیم سیاست‌ها و طراحی برنامه‌های

اشتغال، تشخیص ویژگی‌های مخاطبان اهمیت بالایی

اقتصاد

جوانان آسیب‌پذیر: مبالغه سیاستگذار، سوءتعبیر رسانه

جنس و سن	کل جمعیت	جمعیت بیکار	جمعیت NEET	جمعیت NLFET	نرخ (درصد) NEET	نرخ (درصد) بیکاری در NEETها	نرخ (درصد) NLFET
مرد وزن	۲۳۶۹۴۱۹۴	۲۲۲۰۳۱۵	۴۱۳۹۰۵۲	۱۹۱۸۷۳۷	۱۷/۵	۵۳/۶	۸/۱
۱۵-۱۹ساله	۶۶۰۷۰۴۳	۲۴۳۸۲۴	۱۰۱۹۱۱۷	۷۷۵۲۹۳	۱۵/۴	۲۳/۷	۱۱/۷
۲۰-۲۴ساله	۸۴۱۴۴۶۷	۱۰۰۵۰۶۱	۱۶۳۸۸۸۶	۶۷۸۸۲۵	۲۰	۵۹/۷	۸
۲۵-۲۹ساله	۸۵۷۲۶۵۴	۹۷۱۴۳۰	۱۴۳۶۰۴۹	۴۶۴۶۱۹	۱۶/۷	۶۷/۶	۵/۴
مرد	۱۱۹۰۳۹۶۵	۱۵۹۳۷۶۶	۲۷۱۹۳۷۹	۱۱۲۵۶۱۳	۲۲/۸	۵۸/۶	۹/۵
۱۵-۱۹ساله	۳۳۴۷۴۳۶	۱۸۵۰۰۶	۶۴۴۷۹۵	۴۵۹۷۸۹	۱۹/۳	۲۸/۷	۱۳/۷
۲۰-۲۴ساله	۴۲۰۱۵۷۵	۷۳۷۹۸۶	۱۱۲۹۳۳۵	۳۹۱۳۴۹	۲۶/۹	۶۵/۳	۹/۳
۲۵-۲۹ساله	۴۳۵۴۶۳۴	۶۷۰۷۷۴	۹۴۵۲۴۹	۲۷۴۴۷۵	۲۱/۷	۷۱	۶/۳
زن	۱۱۷۹۰۵۴۹۱	۶۲۶۵۴۹۱	۱۴۱۹۶۷۳	۷۹۳۱۲۴	۱۲	۴۴/۱	۶/۷
۱۵-۱۹ساله	۳۲۵۹۶۰۷	۵۸۸۱۸	۳۷۴۳۲۲	۳۱۵۵۰۴	۱۱/۵	۱۵/۷	۹/۷
۲۰-۲۴ساله	۴۲۱۲۹۲۲	۲۶۹۰۷۵	۵۵۴۵۵۱	۲۸۷۴۷۶	۱۳/۲	۴۸/۲	۶/۸
۲۵-۲۹ساله	۴۳۱۸۰۲۰	۳۰۰۰۶۵۶	۴۹۰۸۰۰۰	۱۹۰۱۴۴	۱۱/۴	۶۱/۳	۴/۴

جدول-۱ مفهوم NEET در کشورها و نهادهای مختلف		
بریتانیا	گروه سنی	دامنه‌شمولیت
۲۴-۱۶	کلیه افرادی که حاصل یا در حال مهارت‌آموزی یا شاغل نیستند	
۲۴-۱۵	کلیه افرادی که حاصل یا در حال مهارت‌آموزی یا شاغل نیستند	
۲۹-۱۵	کلیه افرادی که حاصل یا در حال مهارت‌آموزی یا شاغل نیستند	
OECD	۲۹-۱۵	کلیه غیر فعالان اقتصادی مجرد که حاصل یا در حال مهارت‌آموزی یا خانمدار نیستند
ژاپن	۳۴-۱۵	کلیه غیر فعالان اقتصادی که حاصل یا در حال مهارت‌آموزی نیستند
ILO	۲۴-۱۵	

درد. بنابراین دسته‌بندی مخاطبان از اولین اقدامات

سیاست‌پژوهان است. به طور سنتی، دسته‌بندی

جوانان در بازار کار شامل شاغل، بیکار و غیرفعال

اقتصادی است. دسته‌بندی‌های فرعی نیز (نظیر زنان

یا معلولان) حسب نیاز وجود دارد. در دسته‌بندی

یادشده، پیش‌فرض سیاستگذار این است که جوانان

پس از اتمام دوره آموزش رسمی روانه بازار کار

خواهند شد. به عبارتی گذار از مدرسه به کار به

صورت فرآیندی کوتاه‌مدت و خطی مفروض است.

اما تغییر و تحولات جهانی، مباحثی نظیر عدم تطبیق

آموزش‌های رسمی با نیاز بازار کار، ظهور گونه‌های

متفاوتی از مشاغل و نیز بروز شرایط رکود اقتصادی این

فرآیند را پیچیده کرده است. پیچیدگی و طولانی‌شدن

گذار نته‌ها برای جوانان می‌تواند مخاطره‌آمیز باشد،

بلکه مشکلاتی نیز برای خانواده‌ها و جامعه به همراه

دارد. هدف از دسته‌بندی NEET این منظر سیاستگذاری،

تشخیص جوانان آسیب‌پذیر است. اما باید توجه داشت

دسته‌بندی NEET در کشور در حال توسعه نظیر ایران

برپایه تعریف کلی‌ای که از NEET صورت گرفته،

ناقص بوده و الزاما گروه جوان آسیب‌پذیر را هدف

نمی‌گیرد. NEET بریتانیایی جوان آسیب‌پذیر است زیرا

ترک تحصیل قبل از سن ۱۶سالگی در این کشور، به

دلیل ساختار بازار کار این کشور توسعه‌یافته، احتمال

یافتن شغل پایدار برای جوان را بسیار پایین آورده

بنابراین وی را مستعد به پیوستن به اقتصاد زیرزمینی

و فعالیت‌های غیرقانونی می‌کند. اما در کشور در حال

توسعه نظیر ایران موضوع متفاوت است. در جایی

که میانگین سال‌های تحصیل در کشور برپایه شاخص

توسعه انسانی ۲۰۱۰ کمی بیش از هفت‌سال است و

عمده فعالیت‌ها دارای فناوری پایین و متوسط بوده و

نیاز به مهارت‌های بالا به‌شدت کشورهای توسعه‌یافته

نیست، نمی‌توان تمامی NEET‌ها را آسیب‌پذیر و

مستعد فعالیت‌های غیرقانونی دانست. از آن گذشته،

جمعیت NEET‌ها نیز خود شامل گروه‌های مختلفی

هستند از جمله:

۱- بیکاران: که خود شامل بیکاران کوتاه‌مدت و

بلندمدت می‌شود و بزرگ‌ترین گروه فرعی هستند.

۲- جوانانی که مسوولیت خانوادگی، آنها را از ورود

به بازارکار و تحصیل بازداشته است (مثلاً نگهداری از

سالمندان یا کودکان)

۳- جوانان بیمار یا معلول

۴- کسانی که مشکل مالی نداشته و در

جست‌وجوی فرصت خاص هستند. این گروه معمولاً

به طور فعال به‌دنبال کار یا بهبود مهارت‌های خود

بوده اما هرفرصت شغلی را نمی‌پذیرند

۵- NEET‌های داوطلب: این گروه معمولاً درگیر

فعالیت‌های هنری و خلاقانه نظیر موسیقی، نقاشی یا

جهانگردی ... هستند.

۶- بی‌قیدوبندها: جوانانی که در جست‌وجوی

شغل یا کسب مهارت و دانش نیستند و این شرایط

برای آنها به دلیل محظوریت یا عدم توانایی جسمی و

مغزی به وجود نیامده، بلکه یا دلسرد (افسرده) هستند

یا به دلایلی نظیر زمینه‌های خانوادگی مشکل‌دار، سبک

زندگی پرخطر و غیرمتعارف اجتماعی را دنبال می‌کنند.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، اولاً نمی‌توان

تمامی گروه‌های فرعی فوق را آسیب‌پذیر دانست و

تورم باشد.

۲۹-۱۵سال را شامل می‌شود.

۵۳/۵درصد از این گروه را

بیکاران (جویای کار) تشکیل

می‌دهند و البته سهم مردان در

NEET بیش از زنان است. البته

باید توجه داشته باشیم با توجه

به سوالات سرشماری، برخی از

افراد که به دلایل موقتی نظیر

بیماری کوتاه‌مدت، مشکلات

مقطعی خانوادگی و نظایر

آن در هفته قبل از سرشماری

فعالیتی برای یافتن شغل

نداشته‌اند، بیکار محسوب نشده

و در زمره غیرفعالان اقتصادی

قرار گرفته‌اند.

همان‌طور که مشاهده

می‌شود، گروه سنی ۲۴-

۱۵سال بیشترین حجم از

NLFET را تشکیل داده

بنابراین آسیب‌پذیری بیشتری

داشته و نیازمند توجه خاص

سیاستگذاران است. لازم به ذکر

است تشخیص بسیاری از دیگر

ویژگی‌های این‌گروه برای تدقیق میزان آسیب‌پذیری و

تعیین مداخلات لازم برای ورود آنها به عرصه فعالیت

اقتصادی ضروری است از جمله داشتن تجربه قبلی

کار و طول دوره بیکاری پس از آن، میزان مهارت، میزان

تحصیلات، وضعیت جسمی و روحی و... که با توجه

به آمار رسمی و موجود کشور امکان استخراج آنها در

حال حاضر وجود ندارد. در انتها تاکید می‌شود باوجود

رشد استفاده از شاخص NEET توسط کشورهای عضو

OECD و اتحادیه اروپا، این شاخص هنوز در بسیاری از

کشورها از جمله ایران به صورت استاندارد درنیامده

و در زمره شاخص‌های کلیدی بازار کار (KILM) قرار